

Մայրս

(Իր Անթառամ Յիշատակին)

Վարդան Թաշճեան

30 Նոյեմբեր 2017, Լոս Անճելըս

Այն ատեն *ն՛չ* հեռացանց կար, *ն՛չ* համակարգիչ, *ն՛չ* հեռատեսիլ եւ մեզի համար տակաւին՝ *ն՛չ* ձայնասփիւռ, *ն՛չ* հեռաձայն, եւ *ն՛չ* իսկ հեծանիւ մը, երբ Պուրճ Համուտի համեստ մէկ թաղա-մասին՝ Նոր Մարաշի աղքատիկ տան մը թիթեղեայ երդիքին տակ, դայեակի մը օգնութեամբ աշխարհ կը բերէր զիս մայրս, վրէժխնդրական իր վճռական արարքով, իրա՛ւ, ճշմարի՛տ ամէն հայ մօր պէս, ծննդաբերական ցաւերու սուր իր ճիշը արձակելով մեր դարաւոր թշնամիին երեսին.

- Դուք մեզ կը ջարդէք, կը փորձէք բնաջնջե՞լ, ահա մենք ծնունդ կու տանք նոր սերունդի, մեր պապերէն ճառանգած շրթան անքակտելի, անբեկանելի պահելու ուխտով:

Անդոհական տարիներէն ետք, յետ եղեռնեան այդ արքայական կեանքը, 40-ական թուականներու սկիզբը այս անգամ կը տեսնէր քաղաքական ամպոտած երկինք, երբ ֆրանսական գաղթավայր Լիբանանը ինքզինք կը գտնէր մուրճի եւ սալի միջեւ իբրեւ կռուադաշտ, մէկ կողմէն տրկոյականներուն եւ միւս կողմէն փեթենականներուն օտար ասիերու վրայ մարտնչուող քաղաքացիական անսովոր պատերազմին:

- Ամենօրեայ օդային ուժակոծումներու տակ ծնար, - կ'ըսէր մայրս, - եւ այդ օր, 17 Յունիսին ռումբերը լռեցին յանկարծ. Պերեքէթ բերիւր տղա՛ս, եւ մարդիկ սկսան փողոց ելլել...

Հակառակ այս տագնապին սակայն, լաւ էր ժողովուրդին տրամադրութիւնը, կորովը, իր բոյնը նորէն շինելու բնագոր, արեւը ըմպելու բարի բախտէն գոհունակ: Կեանքը իր հունին մէջ էր, դէպի բնականութիւն, թե՛ ազգային եւ թե՛ ընկերային երեսներով: Եկեղեցիին զանգը հաւատացեալները հրաւիրող իր դօդանջը չէր զլանար, ոչ ալ բարի դրացնութեան սովորութիւնը կը նահանջէր նոր մարտահրաւերներու եւ մրցակցութեանց ցանցին մէջ:

Հայութիւնը կը խայտար ամենուրեք, դպրո՛ց, եկեղեցի՛, ակո՛ւմբ, սինեմա, շուկայ, խանութներ, հանդէսներ, տօնե՛ր, աւանդութիւննե՛ր: Ամերիկեան ծանր, պարտապանաց ինքնաշարժներ, ինչ որ կը տեսնենք տակաւին այսօրուան Քուպային մէջ, Պուրճ Համուտի նեղ փողոցներուն մէջ, հպա՛րտ, գոռո՛գ իրենց ճշակներով ներկայութիւն կը պարտադրէին խոտոր համեմատելով համեստ տուններու արտաքինին ու սարոյքին դիմաց: Հայաբոյր էր մթնոլորտը, փոքրիկ Հայաստան էր Պուրճ Համուտը, հարազատ տուն էր Նոր Մարաշը:

Մայրս, իր հօր ու մօր ծննդավայր Մարաշի պապենական օդը շնչեց ա՛յս Նոր Մարաշ թաղի երկրնքին տակ, նեղ, զրկեալ պայմաններու ենթակայ ու իր անդրանիկ զաւկին ծնունդով՝ սկսցուց նաեւ իր կեանքի գողգոթան, տոչորուեցաւ, զոհեց հանգիստ, ժամանակ եւ երիտասարդական հաճոյքներ իր ընտանիքին բարօրութեան եւ երջանկութեան սիրոյն: Գուցէ իր ոտքերը արքայականներու սուր քարերն ու կիզիչ աւազները չտեսան, բայց կարծրացան,

կաշիացան մեր տան բակի ձմեռը՝ թաց, ամառը՝ տաք սալայատակներուն վրայ: Իր գլուխը կակուղ բարձ չփնտռեց, քո՛ւն չփնտռեց, որպէսզի իր օրօրը երգէ ու իր քունը մեզի տայ, իր գուրգուրանքին ամբողջ շուքը մեր վրայ, ձեռքերը օդին՝ վանելով մեր բարի երազանքը խանգարող Նահր գետի խայտառակ մժեղները:

Չարքաշ կին էր մայրս, յոգնութիւն բառը չկար իր բառարանին մէջ: «Էօ՛ ֆ» չէիր լսեր իր բերնէն, որովհետեւ համբերութիւնը թէ՛ սրտին, թէ՛ մտքին մէջ էր: Չէր տրտնչար, տրտմութեան դիմակ չունէր երբէք, սխալ պատգամ չտալու համար մեզի՝ քրոջս եւ երկու եղբայրներուս, մեր կեանքի գարունին մէջ, որպէսզի մենք ալ գանգատող չըլլայինք ապագային:

Հոգիով հարուստ, խինդով-խանդով կին էր մայրս, կազմակերպեալ, բժախնդիր, մաքրամաքուր, գուարթամիտ, կատակասէր, ժպտումներու եւ բարի, փնտռուած բոլորէն: Պատմելու սկսա՞ւ, բերնէն կը կախուէին շուրջինները, երբ հաճելի դարձուածքներով կը նկարագրէր դէպքերն ու դէմքերը, սրամտօրէն, դերասանի մը վարպետութեամբ, քահ-քահները՝ նախանձ առթող մակարդակով սփռելով պատուհանէն դուրս:

Մեր տան դուռը կղպանք չունէր բնաւ: Բաց էր առտու իրիկուն, իսկ անձանօթ մը դուռը զարկա՞ւ, ձեռքը լեցուն կը ճամբէր մայրս, հաց, պտուղ, քաթա, ինչ որ կրնար հայթայթել իր նեղլիկ խոհանոցէն: Օգնութեան կը հասնէր բոլորին, անսակարկ: Իր սիրտը ափին մէջ էր միշտ:

Այն ատեն «Ժամադրութիւն» գոյութիւն չունէր դուռ-դրացիի այցելութեան, հակապատկերը այս օրերու ձեւակերպութեան: Տգեղ չէր, անախտրժ չէր, անկրթութիւն չէր, այլ՝ ընկալուած բարի սովորութիւն մը, հայկակա՛ն, նեղ այդ պայմանները օժելու «քիչով գոհ ու գերերջանիկ» տրամադրութեամբ, ճիշդ հակառակը՝ այսօրուան «շատով դժգոհ» երեւոյթին...

Մայրս միայն չէր խնդացներ, կը լացնէ՛ր ալ, երբ թաղին մէջ մահ մը պատահէր, անխուսափելի էր իր ներկայութիւնը հանգուցեալի տան մէջ, բաց դագաղին առջեւ ու սգակիրներու խումբը, սեւերու մէջ, թաշկինակը դէմքին, գլուխ օրօրելով կ'ունկնդրէր մօրս ցաւատանջ, տխուր եւ սփոփարար երգերը: Արցունքը կը հոսէր աչքերէն, մօրս ձայնին թախծոտ ելեւէջներուն եւ մեկնաբանութեանը տակ, շատը հայերէն, քիչ մըն ալ թրքերէն, մինչեւ որ հալէին սրտերը: Կարելի՞ էր հաւատալ, որ ասիկա այդ խնդացնող կինը ըլլար...

Իր երգերը մեր տան մէջ, լուացքի, արդուկի, կարի կամ ճաշի պատրաստութեան ատեն «Ելլեմ ման գամ, ջան իմ երկիր...», «Տըլէ եաման», «Թոչէի մտքով տուն». Մեր ձայնասփիւռն էին, իսկ իր անսպառ ժպի՞տը՝ այն լոյսը որ կը բխէր իր ներաշխարհի արեւէն, մեր օրհնութիւնը, պատկերասփիւռը...

Համակրելի կին էր մայրս, համաչափ քիթ, բերան եւ գրաւիչ աչքեր: Զարդի կամ շպարի պէտք չունէր, բայց երբ տունէն դուրս ելլէր, կը փորձէր ներկայանալի երեւալ ո՛չ աչք խփող եւ ո՛չ ալ աչք շլացնող չափով: Ճամբան հանդիպած ծանօթին հետ կը խօսէր, քաղած լաւ լուրերով կը հրճուէր, գէշ լուրերով կը տխրէր: Երես չէր դարձներ ռեւէ մէկուն, ոչ ալ կը սիրէր լսել ուրիշի հասցէին արձակուած հերիւրանք կամ բամբասանք: Իր գրաւչութեան եւ ժողովրդականութեան արդուզարդի տուփը ուրիշ բան չէր եթէ ոչ՝ շրթներուն ազնիւ խօսք, ձայնին մէջ՝ աղօթք,

աչքերուն մէջ՝ գորով, ձեռքին մէջ՝ օգնութիւն, դէմքին վրայ՝ ժպիտ եւ իր սրտին մէջ՝ սէր ու յարգանք:

Չափազանց ուշադիր էր մաքրութեան: Բիծ մը չէր տեսնուէր մեր դպրոցական համազգեստին վրայ երբ ճամբայ կ'առնէինք ամէն առտու դէպի դպրոց, այլ հարց թէ ինչ կու գար այդ շապիկներուն գլխուն զբօսանքի քրքրտինքներէն եւ գրասեղանի մելաններէն: Մաքրութիւնը կապ չունէր նիւթականին հետ: Նոյն շապիկը նորէն կը շոյէր մեր մարմինը ձիւնի մաքրութեամբ, մինչեւ որ ալ նեղ գար ու դրուէր մէկ կողմ:

Մայրս նախանձախնդիր էր նաեւ մեր ուսման եւ արդար հպարտութեամբ իր գաւակներէն երկուքը ընծայաբերեց ազգին, մին դրկեց Կիպրոս, միւսը՝ Երուսաղէմ, առաջինը դարձնելով հայ դպրոցին, կրթութեան եւ արուեստի սպասարկուն, իսկ երկրորդը՝ հաւատաւոր խնկարկուն Հայաստանեաց Առաքելական Եկեղեցիին: Եթէ այդ քայլը չառնէր եւ մեզ երկրէն հեռու չըրկէր, հաւանական է, որ հայրս գործադրած ըլլար իր մտադրութիւնը մեզ իր արհեստին՝ դերձակութեան դնելու, բազմանդամ ընտանիքի նիւթական կարիքներուն մեր ալ նպաստը բերելու համար:

Լիբանանի քաղաքացիական ծանր կռիւներուն, հրաշքի համազօր՝ քանիցս փրկուեցաւ ստոյգ մահէ, ռումբերու եւ փամփուշտներու կարկուտին տակ: Ռումբ ինկաւ նաեւ մեր տան վրայ, մինչեւ որ ճակատագիրը զինք փոխադրէ Ամերիկա, աւելի ապահով ափեր, շատ մը հայերու նման հազարաւոր քիլոմէթր հեռու իր ծննդավայրէն ու իր անդրանիկ գաւակէն: Բայց հաւատարիմ՝ աստուածավախ իր բնութեան, եկեղեցի դարձուցած իր տան մէջ կիրարկեց քրիստոնէական հաւատքի պատուիրանները, «Փառք Աստուծոյ»ին մէջ փնտռելով իր հոգեհատորին այրող կարօտն ու մխիթարանքը:

Ու շաբաթ մը առաջ, հրեշտակներու անունով մկրտուած այդ քաղաքին մէջ՝ Լոս Անճելըս, իր վերջին շունչին հետ գուցէ յիշեց իր ուրախութիւնն ու խնդուքը, երբ ես կը ճչայի՛, կու լայի՛ ծնած պահուս, այդ օրերուն երբ ո՛չ հեռացանց կար, ո՛չ հեռաձայն եւ ոչ ալ հեծանիւ մը...

Բայց վստահ եմ, որ մայրս, հայ մօր վիճակուած լեցուն եւ իմաստալից կեանքէ մը ետք դարձեալ ուրախացա՛ւ, խնդա՛ց արժանիօրէն յաւիտենական իր երթին ու հանգիստին մէջ, երբ կը վերամիանար հօրս, մինչ աչքերս, անդարմանելի իրենց կորուստին մէջ կը վերագտնէին մանկութեանս արցունքները, իր ցուրտ դագաղին առջեւ:

Երախտապարտ ոգիով, հողը թեթե՛ւ անգին մայր: Հողը թեթե՛ւ: